

O NASTAJANJU IN MINEVANJU*

PRVA KNJIGA (A): NASTAJANJE IN MINEVANJE, SPREMINJANJE,
DEJAVNOST IN TRPNOST

1. poglavje: <Uvodne opombe: monisti in pluralisti. Nastajanje in minevanje za razliko od spreminjanja. Kritika Empedokla.>

113

[314a1] Glede nastajanja in minevanja po naravi nastajajočih im minevajočih stvari je treba za vse na enak način razčleniti vzroke in njihove razloge. Dalje je glede rasti in spreminjanja treba premisliti, kaj je vsako od njiju, in ali je treba privzeti, da sta spreminjanje in nastajanje po naravi ista ali pa sta vsak nekaj posebnega, kakor sta razložena tudi po imenih.

314a6 Izmed začetnih filozofov nekateri trdijo, da se to, kar se enostavno imenuje nastajanje, spreminja, drugi pa menijo, da sta spreminjanje in nastajanje različna. Za vse tiste, ki govorijo, da je vesolje nekaj enega, in ki vse stvari tvorijo iz enega, je nujno<10>, da je nastajanje spreminjanje in da pomeni tisto, kar je na odločilen način stvar-v-nastajanju, spreminjati se, medtem ko sta za vse tiste, ki predpostavljajo, da je snov več kot eno, na primer Empe-

* Naslov izvirnika ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΘΟΡΑΣ. Prevedeno po izdaji: ARISTOTLE ON COMING-TO-BE & PASSING-AWAY: Περὶ γενέσεως καὶ φθοράς - De generatione et corruptione. A revised text with introduction and commentary by H. H. Joachim. Oxford, At the Clarendon Press 1922.

dokles, Anaksagoras in Levkip, nastajanje in spreminjanje različna. Vendar Anaksagoras ni razumel svojega lastnega jezika – saj pravi, da se nastajati in propadati dogajata na isti način kakor spreminjati se, ob tem pa govori, da je prvin mnogo, prav kakor tudi drugi filozofi. Tako Empedokles sicer pravi, da je telesnih prvin četvero, vseh – skupaj s prvinami, ki gibljejo – pa je po številu šest, Anaksagoras pa pravi, da jih je neskončno, tako pa tudi Levkip in Demokrit (Anaksagoras določa prvine kot »homeomerije«, namreč kost, meso, <20> mozeg in vsaka druga takšna snov, pri kateri je del iste narave kakor ona sama, medtem ko Demokrit in Levkip trdita, da so druge stvari sestavljene iz nedeljivih teles, ki jih je neskončno tako po množini kakor po oblikah, medtem ko se sestavi razlikujejo drug od drugega po tem, iz katerih teles so, in po položaju in razporeditvi teh teles). Toda Anaksagorovi učenci očitno zagovarjajo nasprotno stališče kakor Empedoklovi učenci. Empedokles namreč trdi, da so ogenj, voda, zrak in zemlja štiri prvine, ki so bolj enostavne kakor meso, kost in druge takšne homeomerije, medtem ko Anaksagorovi učenci trdijo, da so homeomerije enostavne in so prvine, medtem ko so zemlja, ogenj, voda in zrak sestavljeni, češ da so vesolje <314b1> semen za homeomerije. Za tiste, ki iz enega gradijo vse stvari, je nujno, da govorijo, da sta nastajanje in minevanje spreminjanje, saj mora ena in ista podlaga večno ostajati (ob dogajanju takšne vrste trdimo, da se spreminja), za tiste, ki postavljajo več rodov, pa se spreminjanje razlikuje od nastajanja – nastajanje in minevanje se dogaja, ko se rodovi združujejo in ločujejo. Zaradi tega Empedokles tudi govori na ta način, da »ne obstaja nastanek ničesar ... temveč samo mešanje in izmenjava primešanih stvari.«¹

114

Da je njihova razlaga, ko tako govorijo, v skladu z njihovo predpostavko, je očitno, <10> in res govorijo na ta način. Vendar tudi oni morajo reči, da je spreminjanje nekaj poleg nastajanja, četudi je zanje to nemogoče glede na to, kar sami govorijo. Toda to, da jih pravilno razlagamo, je lahko uvideti. Kakor tedaj, ko neko bitje miruje, v njem vidimo spreminjanje po velikosti, ki se imenuje rast in pojevanje, tako vidimo tudi spreminjanje, medtem ko je iz postavk, ki jih razlagajo tisti, ki postavljajo več kakor eno počelo, nemogoče, da bi ostajalo spreminjanje. Kajti lastnosti, po katerih pravimo, da se spreminjanje dogaja, so razlike elementov, hočem reči, na primer, toplo in hladno, belo in črno, suho in vlažno, mehko in trdo in <20> tako vsaka druga lastnost, kakor pove tudi Empedokles:

¹ Empedokles, fr. 8, Sovre, fr. 13.

»Sonce je videti belo in toplo vsepovsod,
dež pa je v vsem mračen in mrzel«. ²

Na podoben način pa opredeljuje lastnosti tudi pri ostalih prvinah, tako da če ni mogoče, da iz ognja nastaja voda niti iz vode zemlja, tudi ne bo nič postalo črno iz belega niti iz mehkega trdo (isti odnos pa je tudi pri drugih lastnostih), a prav to je spreminjanje. ³

314b16 S tem je očitno, da je za nasprotja vedno nujno treba predpostaviti eno snov, najsi se spreminja po prostoru, bodisi po rasti in pojemanju bodisi po spreminjanju. Dalje je enako nujno, da obstaja snov in spreminjanje: če obstaja spreminjanje, <315a> je podlaga en element in za stvari, ki imajo spreminjanje druga v drugo, ena snov, in če je podlaga ena, obstaja spreminjanje.

315a 3 Videti pa je, da Empedokles govori stvari, ki so v nasprotju tako s pojavi kakor glede na njega samega. Obenem trdi, da nobeden izmed elementov ne nastaja iz drugega, temveč vse druge stvari iz teh elementov, hkrati pa – potem ko je celokupno naravo, razen Spora, združil v Eno – pravi, da vsaka stvar nastane iz Enega. Tako je očitno, da je iz nekega Enega z osamosvajanjem po določenih razlikah in lastnostih nekaj postalo voda, nekaj <10> ogenj, kakor govori, da je sonce belo in toplo, zemlja pa težka in trda. Če odvezamemo te lastnosti (saj so odvezljive, če pa so nastale), je očitno, da nujno tudi zemlja nastaja iz vode in voda iz zemlje, enako pa je tudi pri vsakem izmed drugih elementov, ne samo nekdanj, temveč tudi sedaj – če se res spreminjajo po lastnostih. Iz tega, kar je povedal, imajo lastnosti zmožnost, da se pridružujejo in ločujejo, še zlasti ker se Prepir in Prijateljstvo še bojujeta med seboj. Zaradi tega so se tudi takrat rodili iz Enega, saj ni moglo biti ognja, zemlje in vode, če je bilo veselje Eno.

315a19 Prikrito je tudi, ali je za počelo pri njem treba postaviti Eno ali mnogo, mislim pa ogenj, zemljo in njima ustrezajoče prvine. Kolikor se namreč tu nahaja v osnovi kot snov, iz katere s spreminjanjem nastajata zemlja in ogenj, je Eno samo prvina; kolikor pa eno nastaja po sestavljanju iz združevanja elementov, elementi pa po razpadanju, so prvine bolj elementarne kot eno in po svoji naravi prvotnejše od njega.

² Empedokles, fr. 21.

³ Imperfekt ᾗν je tu ὅν uporabljen v pomenu, ki je odločujoč za izraz τὸ τί ᾗν εἶναι.

2. poglavje: <Neskončna deljivost: Kritika absolutne deljivosti in nedeljivosti. Kritika atomistične teorije.>

315a26 V nadaljnjem je treba govoriti celostno o nastajanju in minevanju nasploh, ali obstaja ali ne in kako obstaja ꝑkakor tudi o drugih enostavnih gibanjihꝑ⁴, kakor o rasti in spreminjanju. Platon⁵ je resda proučeval nastajanje in <30> minevanje, toda samo z ozirom na to, kako nastopata v stvareh, in ne vse nastajanje, temveč samo nastajanje elementov, nič pa ni raziskoval, kako nastajajo meso, kosti ali katera druga stvar takšne vrste; niti ni proučeval ne glede spreminjanja ne rasti, na kakšen način sta prisotna v stvareh. Nasploh nobeni od teh stvari ni nihče posvetil svoje pozornosti, razen na površen način, z izjemo Demokrita. Videti je, da je razmišljal o prav vseh gibanjih, <315b> odlikoval pa se je že po svojem načinu. Še celo o rasti ni noben filozof opredelil ničesar, kakor ponavljamo, česar ne bi mogel reči tudi naključni opazovalec, da stvari rastejo, ko se podobne stvari pridružujejo podobnim (nič pa o tem, kako se to dogaja), niti o mešanju niti recimo o drugih gibanjih, na primer o delovanju in utrpevanju, na kakšen način nekaj izvaja, drugo pa utrpeva naravna delovanja. Demokrit in Levkip sta zasnovala oblike in tvorita spreminjanje in postajanje iz njih, z razločevanjem in združevanjem nastajanje in minevanje, z razvrstitvijo in položajem pa spreminjanje. Ker sta domnevala, da je <10> resnično v pojavljanju, pojavi pa so nasprotni med seboj in neskončni, so napravili tudi neskončno oblik, tako da se s spremembami v sestavu, tako da se ista stvar zdi enemu nasprotna kakor drugemu, saj se premika, kadar ji je primešana kakšna majhna sestavina, ali pa se kaže docela drugačna, kadar se premakne ena sama sestavina – sicer pa tragedija in komedija⁶ nastajata iz istih črk.

116

315b15 Ker pa se skoraj vsem filozofom zdi, da je nastajanje drugačno kakor spreminjanje in da stvari nastajajo in minevajo, ko se sestavljajo in razdružujejo, predrugачijo pa se, ko spreminjajo svoja stanja, se je treba posvetiti proučevanju teh postavk, saj vsebujejo mnogo dilem, ki so dobro /20/ utemeljene. Če je namreč nastajanje združevanje, izhaja mnogo nemogočih posledic; z druge strani pa drugi nujni razlogi, ki jih ni lahko razrešiti, za to, da s posta-

⁴ Bekkerjevo besedilo je zavrgel Joachim. Enostavna gibanja Aristotel razlikuje od sestavljenih ali mešanih, npr. v *O nebu*, 3.3.302b6.

⁵ Platon, *Timej* 52dsl.: Bog je ustvaril prvine iz pravih likov; *Timej* 73e: Meso in kosti se razvijajo iz mozga oz. možganov, ki jih je ustvaril Bog sam.

⁶ Williams sledi Westovi zamenjavi besede *κωμῳδία* σ *τραγῳδία*, ki je eno od imen za komedijo. Tako dobimo besedno igro: »tragedija« – trigodija.

janjem ne more biti drugače. Če pa nastajanje ni združevanje, tedaj ali sploh ne obstajata nastajanje in spreminjanje ali pa moramo poskusiti razrešiti tudi to dilemo, kakor koli je težka.

315b25 Začetek rešitve vseh teh težav je vprašanje, ali bivajoče stvari nastajajo, se spreminjajo, rastejo in utrpevajo vsemu temu nasprotne stvari tako, ker so prve podlage nedeljive velikosti ali pa nič ni nedeljiva velikost, v čemer je velikanska razlika. In spet, če so prve podlage velikosti, ali so to telesa, kakor trdita Demokrit in /30/ Levkip, ali ploskve, kakor je razloženo v Timaju⁷? Toda razčleniti telesa vse do ploskev je samo po sebi v nasprotju z razumom, kakor smo razložili tudi v drugih spisih⁸. Tako je bolj razumno privzeti, da obstajajo nedeljiva telesa, vendar tudi to vsebuje veliko nerazumnosti. Tem filozofom je možno, da s temi telesi spreminjanje oblikujejo na podoben način⁹ kakor postajanje, kakor je bilo že rečeno, če isto stvar premikamo po obratu, stiku¹⁰ in po razliki /316a/ oblik, prav kakor dela Demokrit (zato tudi trdi, da barva ne obstaja, češ da se stvar obarva z obratom atomov), medtem ko tistim, ki delijo telesa na ploskve, to ni več mogoče: ko sestavljamo ploskve, ne nastane nič drugega razen geometrijskih teles, medtem ko niti ne poskusijo, da bi kakšno lastnost tvorili iz ploskev.

117

316a5 Razlog za to, da je mogoče v manjši meri celovito doumeti soglasno sprejete trditve, je neizkušenosť. Zato pa so tisti, ki so bolj doma v naravoslovnih raziskavah, bolj zmožni predpostaviti takšna počela, ki zmorejo povezati širše področje stvari. Tisti pa, ki so zaradi mnogih razgovorov brez vpogleda v obstoječe stvari, zlahka nekaj trdijo, čeprav so pregledali le /10/ malo stvari. Iz tega nekdo lahko vidi, koliko se razlikujejo tisti, ki proučujejo naravoslovno, in tisti, ki proučujejo dialektično. O tem, ali bivajo nedeljive velikosti, nekateri namreč trdijo, da bi bil drugače trikotnik po sebi sam mnogo,¹¹ medtem ko se zdi, da so Demokrita prepričali bolj primerni, tj. naravni razlogi. To, kar razlagamo, bo postalo jasno, ko bomo šli naprej.

⁷ Platon, Timej 53csl.

⁸ O nebu, 3.1, 3.7, 4.2299a6sl. Isti principi, po katerih Platon razčleni telesa na ploskve, bi ga morali voditi k temu, da ploskve razdeli v črte, črte v točke in tako bi zgradil telesa iz točk.

⁹ 315b33: William 1982, 5 bere *δηλοῖται ναμῆστο ὅμως*.

¹⁰ Antično besedilo ima pojme *τροπή καὶ διαθιγή*. V Aristotelovem delu *Metafizika* 985b15sl. Še! /xx kaj »še«?/

¹¹ Glej O nedeljivih črtah, 986a9sl.

316a14 Če pa bi kdo trdil, da obstaja telo, ki je velikost, deljiva v vse smeri, in da je to možno, je to predpostavka, ki vsebuje dilemo. Kaj je tisto v telesu, kar se umika delitvi? Če je telo deljivo na vse načine in je to možno, tedaj bi bilo to telo istočasno popolnoma razdeljeno, čeprav delitve niso potekale istočasno. Če pa se to more zgoditi, tedaj ne bo obstajalo nič nemogočega. /20/ Tako da, če je po naravi vsepovsod deljivo, ali po sredinskih delitvah ali kako drugače, se na isti način ne bo zgodilo nič nemogočega, če bo v resnici razdeljeno, kajti celo če bi bilo razdeljeno desetstisočkrat na deset tisoč delcev, ne bo nič nemogočega, čeprav ga najbrž nihče ne bo tako delil. Če je torej takšno telo povsem deljivo, naj bo torej razdeljeno. Kaj bo torej ostalo? Velikost? Ne, to ni mogoče, saj bi bilo to nekaj, kar ni bilo razdeljeno, telo pa je bilo povsem deljivo. Če pa naj ne ostane nobeno telo in nobena velikost, toda delitev naj bo tu, bo telo ali iz točk, in potem njegove sestavine ne bodo imele velikosti, ali pa bo popolni nič, tako da bi telo nastalo iz nič ali pa bi bilo sestavljeno iz nič, in vesolje tedaj ne bi bilo nič drugega kot zgolj /30/ pojav. Na podoben način pa, če je telo sestavljeno iz točk, ne bo imelo količine. Kadar so se namreč točke stikale in so tvorile eno velikost in so obstajale skupaj, vesolja zaradi tega niso naredile večjega, kajti ko je bilo vesolje razdeljeno na dvoje in več, ni bilo zato niti manjše niti večje kakor poprej. Zatorej pa, četudi bi združili vse točke, ne bi naredile /316b/ velikosti.

118

Nadalje, če se z delitvijo telesa oblikuje nekaj takega kakor žagovina, in na ta način neko telo odhaja od velikosti, velja isti odnos in nastane vprašanje, kako je oni drobec deljiv? Če to, kar je odšlo, ni telo, temveč nekakšna samostojna oblika ali lastnost, in če je telo, ki ima velikost, sestavljeno iz točk in stikov, kakor so tako opredeljeni, bo čudno, da je velikost sestavljena iz stvari, ki nimajo velikosti. Nadalje pa, kje točke bodo, ali so točke negibljive ali v gibanju? Dotik je vedno en stik dveh stvari, saj mora vedno biti nekaj poleg dotika, delitve in točke. Če bo tedaj kdo predpostavil telo, kakršno koli in kakršne koli velikosti, ki je povsem deljivo, bodo sledile vse te stvari. Nadalje pa, kadar razdelim kos /10/ lesa ali kaj drugega in ga spet sestavim, bo spet enak in ena stvar. Torej je očitno, da se prav tako zgodi, kadar razcepim les na kateri koli drugi točki: les je torej po možnosti deljiv na vsakem mestu. Kaj je torej les poleg delitve? Če namreč poleg delitve ostaja kot neka lastnost, je vprašanje, kako se razkroji v te lastnosti in kako spet iz njih nastane? Ali pa, kako se te lastnosti ločujejo? Tako da, če je res nemogoče, da so velikosti sestavljene iz stikov ali točk, je nujno, da obstajajo nedeljiva telesa in nedeljive velikosti. Prav tako pa nič manj ne izhajajo nemogoče posledice, če pred-

postavimo nedeljiva telesa. Vendar smo jih raziskali v drugih razpravah¹². Vendar je to treba poskusiti rešiti: zato je to dilemo treba ponovno formulirati od začetka.

316b19 Da je torej vsako zaznavno telo /20/ deljivo na kateri koli točki in da je tudi nedeljivo, ni nič čudnega, kajti deljivost mu bo pripadala po možnosti, nedeljivost pa v dejanskosti. Da pa bi bilo neko telo, četudi samo po možnosti, istočasno povsod deljivo, to se zdi nemogoče. Če bi bilo možno, bi se zgodilo (toda ne tako, da je istočasno oboje v dejanskosti, nedeljivo in razdeljeno, temveč tako, da bi bilo istočasno razdeljeno na kateri koli točki). Torej ne bo nič preostalo, telo bo preminilo v nekaj netelesnega in bo spet moglo nastati ali iz točk ali nasploh iz nič. Vendar, kako je kaj takšnega možno? Vendar je očitvidno, da se neko telo deli na ločene dele in v vedno manjše velikosti, ki so oddaljene med seboj in samostojne. Niti /30/ tedaj, če kdo deli neko telo del za delom, ne bo drobljenje neskončno, niti ga ne more istočasno deliti na vsaki točki (saj to ni mogoče), temveč gre postopek do neke meje: torej je nujno, da v telesu obstajajo nevidne nedeljive velikosti, še zlasti če naj nastajanje in minevanje potekata eno z razločevanjem in drugo z združevanjem. To je torej /317a/ razmišljanje, za katero se zdi, da dela za nujno postavko, da obstajajo nedeljive velikosti: sedaj pa moramo povedati, ali skriva napačno sklepanje in na kakšen način.

119

317a2 Ker ni mogoče, da bi se točka dotikala točke, je z ene strani možno, da telesnim velikostim pripada deljivost v vseh smereh, z druge strani pa to ni možno. Kadar je postavljeno, da je velikost deljiva na vse načine, se misli, da točka ni le nekje, temveč povsod v telesu, tako da je nujno, da se ta velikost deli do nič – kajti ker je točka vsepovsod, je velikost sestavljena ali iz stikov ali iz točk. Celovita deljivost je možna samo, če predpostavimo, da obstaja ena točka kjer koli v velikosti in so vse njene točke, če so vzete kot posamezne, vsepovsod v njej; vendar v njej ne obstaja več kot ena točka kjer koli (ker točke niso zaporedne): torej velikost ni povsem deljiva. /10/ Če bi bila, tedaj, če bi bila deljiva v svoji sredini, bi bila deljiva tudi po zaporedni točki; <toda ni tako deljiva>, kajti položaj ni v stiku s položajem, niti točka s točko, a prav to je delitev ali sestavljanje. Torej obstaja tako združevanje kot tudi razločevanje, toda niti v nedeljive velikosti in niti iz nedeljivih delcev (tu je mnogo nemogočih posledic), niti tako, da se delitev izvaja vsepovsod (to bi bilo možno, če

¹² Glej Fizika 231a21 in O nebu 393a1.

bi se točka držala točke), temveč delitev poteka v majhne in še manjše delce, združevanje pa iz manjših delcev. Toda enostavno popolno postajanje se ne določi z združevanjem in razločevanjem, kakor pravijo nekateri, niti ni premena v tem, kar je neprestano isto, predruženje, temveč je prav to točka, kjer se povsem /20/ motijo, kajti enostavno postajanje in minevanje nista zaradi združevanja in razločevanja, temveč se dogajata, kadar se nekaj spremeni iz te v ono celoto. Oni pa domnevajo, da je vse takšno spreminjanje predruženje, četudi je v tem razlika. V podlagi je nekaj, kar ustreza pojmu, nekaj, kar ustreza snovi.¹³ Kadar se sprememba dogaja v teh počelih, bo tu nastajanje ali minevanje, kadar pa je spreminjanje tu v lastnostih in po naključju, bo to predruženje. Stvari, ki so nastale po razločevanju in združevanju, so po naravi lahko minljive – kadar je voda razdeljena na manjše kaplje, hitreje postane zrak, če pa so kaplje združene, /30/ počasneje. To bo bolj jasno v nadaljevanju.¹⁴ Za sedaj naj zadošča, da opredelimo to, da je nemogoče, da bi bilo postajanje združevanje, kakor trdijo nekateri.

3. poglavje: <Bit postajanja in minevanja>

120

317a32 Potem ko smo te stvari opredelili, je najprej treba raziskovati, ali obstaja kaj, kar enostavno nastaja in enostavno mineva, ali pa v odločilnem smislu nič ne nastaja, temveč vedno iz nečesa in nekaj, mislim pa na primer, da nekdo iz stanja bolezn postane zdrav in tisti, ki je bolan, postane zdrav, iz velikega postane majhno in <317b> majhno iz velikega, in vse druge stvari na ta način. Če bi obstajalo enostavno postajanje, bi nekaj nastalo iz popolne nebiti, tako da bi bilo resnično govoriti, da nekaterim stvarjem pripada nebit, medtem ko določeno postajanje izhaja od določene nebiti, kakor na primer iz ne-belega ali iz ne-lepega, medtem ko enostavno postajanje izhaja od čiste nebiti. »Enostavno« pa pomeni ali tisto prvo v vsaki kategoriji bivajočega, ali splošnost, ali to, kar obsega vse stvari. Če torej označuje nekaj prvega, bo obstajalo nastajanje bitja in nebitja. Čemur pa ne pripada bitnost, niti biti »tole tu«, temu očitno tudi ne pripada nobena izmed drugih kategorij, /10/ na primer niti kakšnost, niti kolikšnost, niti kje, ker bi tedaj lastnosti obstajale ločene od bitnosti. Če pa enostavno pomeni popolno nebit, bo prišlo do splošnega zanikanja vseh stvari, tako da bo nujno, da postajajoča stvar nastaja iz nič. Glede teh vprašanj smo

¹³ Op. Joachim str. 87.

¹⁴ O nastajanju, 328a23-b22.

sicer obširneje razgrnili dileme in dali določene opredelitve v drugih spisih,¹⁵ na kratko pa je nekaj povedati tudi sedaj, da na določen način stvari nastajajo od enostavno nebivajočega, na drug način pa vedno iz bivajočega: bivajoče v možnosti, ki pa ni bivajoče v dejanskosti, mora nujno vnaprej obstajati in je mišljeno na oba načina.¹⁶ Ker pa to, kljub gornjim opredelitvam, vsebuje osupljivo dilemo, h kateri se je treba vrniti in jo ponovno preiskati, kako obstaja enostavno postajanje, ali /20/ biva iz bivajočega po možnosti ali kako drugače. Nekdo bi mogel postaviti dilemo, ali obstaja sploh nastajanje bitnosti in tega tu, ne pa rajši postajanje nečesa takšnega in tolikšnega in tistega kje (na isti način pa je mogoče postaviti dilemo tudi glede na minevanje). Če nekaj nastaja, je očitno, da bo tu nekaj bitnost v možnosti, ne pa v dejanskosti, iz katere bo izhajalo postajanje in v katero je nujno, da se minevajoča stvar spreminja. Ali bo tedaj katera izmed drugih kategorij pripadala tej bitnosti dejansko? Z drugimi besedami, na primer, ali bo nekaj, kar je zgolj v možnosti določeno tu in bit, v absolutnem smislu pa ni tole tu niti bit, imelo kolikost ali kakovost in določilo kraja? Če ne bo imelo nobenega od teh določil, temveč bo vsa imelo v možnosti, bo izhajalo, da je bivajoče, ki na ta način ne biva, samostojno bivanje in da – česar so se /30/ prvi filozofirajoči najbolj in neprestano bali – postajanje poteka iz vnaprej obstoječega nič. Če pa nečemu ne bo pripadalo, da je neka določena stvar tu ali bitnost, imelo pa bo katero izmed drugih navedenih določil, bodo lastnosti obstajale kot ločene od svojih bitnosti.

121

317b34 S temi antinomijami se je treba ukvarjati, kolikor nam je to mogoče, kot tudi z vprašanjem, kaj je vzrok, da je postajanje večno, tako enostavno postajanje kakor posebne vrste postajanja.¹⁷ /318a/ Ker pa je en vzrok tisto, od koder, pravimo, je tu začetek gibanja, drugi pa je vzrok kot snov, moramo govoriti o te vrste vzroku. O onem vzroku smo že govorili prej v razpravah o gibanju,¹⁸ kjer smo rekli, da obstaja to, kar je prav ves čas negiblivo, in to, kar je vedno v gibanju. In glede tega dvojega je obravnava negibljivega počela naloga neke druge in prvotnejše filozofije,¹⁹ medtem ko je glede gibala, ki se neprekinjeno giblje, gibajoč druge stvari, treba podati razlago nekoliko kasneje²⁰ in povedati, kateri izmed vzrokov, ki so vzeti kot posamezni, je takšne

¹⁵ *Fizika*, 1.6-9.

¹⁶ Τὸ λεγόμενον ἀμφοτέρωι – je mišljeno kot bivajoče in kot nebivajoče.

¹⁷ To so spreminjanje lastnosti, spreminjanje velikosti in prostorsko premikanje.

¹⁸ Gl. *Fizika* 8.3.258b10sl.

¹⁹ Sklicuje se na običajno tako imenovano prvo filozofijo. Prim. *Metafizika* 6.1.102620sl.

²⁰ *O nastajanju* 2.10.

vrste. Sedaj pa naj razložimo vzrok, ki je postavljen kot določena vrsta snovi, zaradi katerega /10/ večno minevanje in postajanje nikoli ne umanjkata v naravi – istočasno pa bo morda postalo jasno tako to kakor tudi pravkar razložena antinomija, kako neki je treba govoriti tudi o enostavnem minevanju in nastajanju.

318a13 Dovolj velika dilema pa je tudi to, kaj je vzrok, ki povezuje postajanje, če pa stvar, ki premineva, odhaja v nebivajoče, nebivajoče pa je nič (nebivajoče ni niti kakšnost, niti kolikšnost, niti nekje). Če namreč vedno odhaja nekaj od bivajočih stvari, zakaj neki se vesolje že zdavnaj ni iztrošilo in izginilo v nič, če pa je to, iz česar posamezna nastajajoča stvar nastaja, res nekaj omejenega? Neprestano postajanje namreč ne preneha zato, ker bi bilo »tisto, iz česar«²¹ /20/ neomejeno: to je nemogoče, ker nič ni neskončno po dejanskosti, temveč je neskončno tu samo v možnosti, to pa zaradi delitve, tako da bi neizčrpno postajanje moralo biti zgolj takšno, da vedno nastaja nekaj manjšega – toda sedaj kaj takega v resnici ne vidimo. Ali je torej spreminjanje nujno neprestano, ker je preminutje te stvari tu nujno nastanek druge stvari in nastanek te stvari propad druge?

122

318a25 Kar zadeva postajanje in minevanje, kakor je tu na enak način o vsaki bivajoči stvari, je ta vzrok treba šteti kot zadosten za vse. Toda zakaj sploh se za nekatere stvari pravi, da nastajajo in minevajo enostavno, druge pa neenostavno, je treba ponovno proučiti, ali je res na istem nastanek /30/ te stvari in propad one, ter propad te nastanek one. To stanje zahteva neko razlago. Govorimo, da sedaj propada enostavno in zgolj to tu propada, in govorimo, da je to postajanje enostavno in to minevanje enostavno. Toda tole tu postane nekaj, ne nastane pa v celem: pravimo, da učenec postane znanstvenik, ne pa, da postane v celem. Toda kakor pogosto //318b/ opredeljujemo, ko pravimo, da te stvari označujejo neko določeno stvar tu, druge pa ne, pa zadeva, ki jo proučujemo, izhaja od tega razlikovanja. Je pa razlika v tem, v kaj se spreminja spreminjajoča stvar, kakor je na primer najbrž pot v stanje ognja enostavno postajanje in propad nečesa, na primer zemlje, medtem ko je nastanek zemlje določeno postajanje, ne enostavno postajanje in enostaven propad, na primer ognja – prav kakor Parmenid²² govori, da sta v postajanju dve stvari, bit in

²¹ Aristotelova opredelitev snovi je tò êξ οὐ – gl. *Fizika* 2.3.195a17,19, *Metafizika* 5.2.1013b18.

²² Parmenid (540-470 pr. Kr.) je bil najbolj znamenit predstavnik eleatske šole. Bil je tisti, ki je abstraktno misel vodil do apogeja, in začetnik vzvišene »metafizične« teorije. Njegov duhovni lik in

nebit, za kateri pravi, da sta ogenj in zemlja. Ali postavimo ti dve prvini ali druge takšne, ni nobene razlike, ker iščemo način postajanja, ne pa podlago. Torej je pot v /10/ čisto nebit enostaven propad, pot v enostavno bit pa enostavno postajanje. Tisto, s čimer pa se stvari določajo, bodisi z ognjem, ali z zemljo, ali z drugo dvojico, bo pri tem eno bit, drugo nebit. To je torej en način, po katerem se enostavno postajanje in minevanje razlikujeta od neenostavnega postajanja in minevanja, drugi način pa je razlikovanje po snovi, kakršno je pri določenih stvari: kadar razlike določene snovi bolj zaznamujejo to stvar tu, je ta snov bolj bitnost, če pa bolj zaznamujejo manjkanje, je ta snov bolj manjkanje, nebit – na primer, če je toplo določeno razodevanje²³ in oblika, hlad pa manjkanje, tedaj se zemlja in ogenj razlikujeta s temi razlikami. Toda večini se bolj dozdeva, da se bit in nebit razlikujeta po tem, ali sta zaznavna ali nezaznavna. Kadar bi se nekaj spremenilo v zaznavno snov, pravijo temu nastajanje, kadar pa v nevidno snov, pravijo propadanje: bit in nebit razmejujejo z zaznavanjem in z nezaznavanjem, prav tako kakor bit štejejo za spoznavno, nebit pa za nespoznavno, zaznava pa ima moč znanosti. Prav kakor oni mislimo, da bit in življenje obstajata zaradi zaznavanja in zmožnosti zaznavanja, tako velja tudi za stvari, in s tem so na neki način na stopinjah resnice, dasi to, kar govorijo, ni resnično. Po mnenju in po resnici pa se dogaja, da je nekaj drugega enostavno nastajanje in enostavno minevanje: Glede na zaznavanje sta veter in zrak /30/ manj bivajoča (zaradi tega tudi stvari, ki enostavno propadejo s spremembo v veter in zrak, pravijo, da propadejo, medtem ko zanje stvari nastanejo, kadar se spreminjajo v nekaj otipljivega in v zemljo), toda po resnici sta zrak in veter bolj neko določeno tu in oblika kakor zemlja.

318b33 Tako smo navedli vzrok, da enostavno postajanje obstaja in da je to propad nečesa, enostaven propad pa je nastanek nečesa (obstaja zato, ker se snov razlikuje ali po tem, da je bitnost //319a/, ali da ni bitnost, ali da je ena

življenjska skladnost sta bili občudovani in opevani v himnah. V pesnitvi *Περὶ φύσεως*, od katere je ohranjenih komaj 163 stihov, izkazuje globoko filozofsko občutljivost in visoko pesniško navdahnjenost. Eleati, zlasti Parmenid, so brez dokaza (ker so šeli za samoumevno) obstoj ene biti, ki je nenastala, neminljiva, nespremenljiva in negibljava. Obstoj edinstvenosti biti, namreč prvega počela, se potrjuje z odsotnostjo bitnosti nebiti. Slavni Parmenidov izrek »isto je misliti in biti« istoveti mišljenje z obstojem: vsaka misel se nanaša na določeno stvar: ni mogoče, da bi mislili, če ne mislimo nečesa: z druge strani pa ne obstaja bit, ki ne bi bila zmožna, da postane predmet mišljenja. Nebit ne obstaja in je nujno, da ne obstaja. Tako eleati zanikujejo gibanje in spreminjanje (po tem so antipodi Heraklitove teorije. Nasproti stvarnosti biti se postavlja lažnost pojava in tavanje mnenja. Gibanje in spreminjanje sta varljiva videza). – Aristotelis 1994, op. 24.

²³ Za ta pomen kategorije prim. Metafizika, xxx.

bolj bit, druga pa ni bit, ali da je določena snov, iz katere in v katero postajanje poteka, bolj zaznavna, druga pa je manj zaznavna); toda zakaj se za nekatere stvari pravi, da enostavno nastajajo, za druge pa, da postajajo samo nekaj, toda ne na način nastajanja druge iz druge, o katerem smo govorili sedaj (sedaj smo namreč opredelili samo toliko, zakaj tedaj, če je vsako nastajanje minevanje drugega in vsako minevanje nastanek nečesa drugega, ne prisojamo nastajati in minevati na enak način stvarjem, ki se spreminjajo druga v drugo: dilema, ki je bila omenjena kasneje²⁴ pa ne razlaga teh možnosti, temveč to, zakaj neki se za učenca /10/ ne reče, da postaja enostavno, temveč da postane znanstvenik, za rojeno bitje pa pravimo, da nastane)? – te stvari se določajo s kategorijami. Nekatere stvari namreč označujejo določeno stvar tu, nekatere takšno tu, nekatere kolikšnost. Za tiste, ki ne označujejo bitnosti, se ne reče, da postanejo enostavno, temveč da postanejo nekaj. Pri vsem tem pa se za vse na enak način govori, da obstaja postajanje glede na stvari v drugem soodnosnem nizu, na primer v bitnosti, kadar nastane ogenj, ne pa, kadar nastane zemlja, na področju kvalitete, kadar postane znanstvenik, ne pa, kadar je neveden.

124 319a17 Govorili smo torej o tem, da nekatere stvari nastajajo enostavno, druga pa ne, kako v splošnem in kako v samih bitnostih, in tudi o tem, zakaj je vzrok kot snov za to, da je postajanje neprestano, podlaga, namreč zato, ker je /20/ spremenljiva v nasprotja in ker je pri bitnosti nastanek neke stvari vedno propad druge in propad druge nastanek druge. Vendar pa niti ni treba vpraševati, zakaj je tu postajanje, če stvari vedno propadajo. Prav kakor pravijo, da je preminevanje enostavno, kadar je neka stvar prešla v nekaj nezaznavnega in v nebivajoče, na enak način trdi, da postajati poteka iz nebivajočega, kadar izhaja od nečesa nezaznavnega. Bodisi torej da podlaga je nekaj ali ne, stvari nastajajo iz nebivajočega, tako da na enak način tako nastajajo iz nebivajočega in preminevajo v nebit. Zato je razumljivo, da postajanje ne izostaja: nastajanje je minevanje nebiti, minevanje je nastajanje nebivajočega.²⁵

319a29 Toda za to čisto nebit /30/ bi kdo mogel zastaviti dilemo, ali je drugo od nasprotij, kakor na primer, ali sta zemlja in težko nebit, ogenj in lahko pa bit, ali ne, temveč je tudi zemlja bit, nebit pa snov zemlje in na enak način tudi ognja. In ali je snov različna za vsako prvine, ali pa je ista, saj sicer prvine //319b/ ne bi mogle nastajati druge iz drugih niti iz nasprotij (nasprotja pa pri-

²⁴ Namreč na mestu 318a33.

²⁵ Ti stavki spominjajo na teze Heglove *Znanosti logike*.

padajo temle prvinam: ognju, zemlji, vodi in zraku)? Ali pa je snov v enem smislu tu kot ista, v drugem pa kot različna? Tisto, kar kdaj ravno je, biva tu, je isto, po svoji biti pa ni isto.²⁶ Naj torej zadošča to, kar smo povedali o teh vprašanjih.²⁷

Prevedel Valentin Kalan

²⁶ Za razlikovanje med podlago, imenovano »to, kar kdaj ravno je tu« (ὃ ποτε ὄν) in stvarjo, prim. Aristotel, *Fizika*, 2004, 228.

²⁷ V drugi knjigi tega spisa Aristotel prevzame Empedoklovo teorijo štirih elementov: zemlja, voda, zrak in ogenj. Za razliko od Empedokla pa ti elementi prehajajo drug v drugega in ob določenih pogojih tvorijo višje, kompleksnejše enote in celote, kakršna so zlasti živa bitja. Štirje elementi tvorijo krogotok postajanja. Osnova tega procesa je »prva materija«, ki obstaja samo skozi te štiri elemente in označuje njihovo spremenljivost. Iz tega pretvarjanja prvin pa Aristotel nato skuša razložiti nastanek novih, višjih bitij, organizmov. Nova naravna bitja razume kot dinamične enote, ki jih ohranja v obstoju logos mešanice. Toda celoten proces nastajanja novih bitij je nato razložen s teorijo štirih vzrokov. Od proučevanja snovnega vzroka postajanja preide k svoji teoriji smotnega in dejavnega vzroka vsega postajanja in pri tem podaja kritiko Platonove teorije vzročnosti iz dialoga *Faidon*.
